

“ANNE VE YENİDOĞAN HAKLARI” BARSELONA DEKLARASYONU

Begüm ATASAY *
Saadet ARSAN **

Yirmi birinci yüzyılda, dünyada yoksulluk içinde yaşayan insanların çoğunluğunu çocuklar ve kadınlar oluşturmaktadır. İnsanlığın ilerlemesi ve genel olarak kalkınma, kadınların ve çocukların gelişmelerine, haklarının yaşama geçirilmesine bağlıdır. Tüm dünyada her yıl 500.000’den fazla kadın gebelik ve doğum nedeniyle kaybedilmekte, her yıl yaklaşık sekiz milyon bebek yenidoğan döneminde ölmektedir.

Dünyanın değişik ülkelerinde Dünya Sağlık Örgütü’nce (DSÖ) hazırlanan Güvenli Annelik Programı ve bu program kapsamında Anne-Bebek Paketi uygulamalarının olumlu sonuçları alınmaktadır. Çocuk yaşatma alanında 1980’li ve 1990’lı yıllarda sağlanan ilerlemeler, Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi’nin (CEDAW) ilkeleri, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin içeriği ve Dünya Zirvesi hedeflerine yaklaşılmamasını sağlayan girişimler bu tür kazanımlar arasındadır. 10 Aralık 1948’de insan Hakları Evrensel Beyannamesi ile başlayan, 20 Kasım 1989’da Çocuk Hakları Deklarasyonu ve daha sonra Nüfus ve Gelişim Evrensel Konferansı (1994, 1995) rapor ve sonuç bildirileri, Birleşmiş Milletler’in çeşitli bölüm acenteleri tarafından yayımlanan yönergeler ve hareket programlarının hepsinin amacı kadın ve çocukların statüsünün düzeltilmesidir. Barselona Deklarasyonu’nun hazırlanması ve dağıtılması fikri 5. Dünya Perinatal Tıp Kongresi Organizasyon Komitesi öncülüğünde olmuştur. Bu deklarasyon ilk kez üreme sağlığı kriterleri temel alınarak düzenlenmiştir. İlk taslak perinatoloji alanında uzmanlaşmış bir çalışma grubu, biyoetik, ebelik ve gelişme alanlarında çalışan sivil toplum örgütleri tarafından oluşturulan bilirkişilerce hazırlanmıştır. Oluşturulan metin daha sonra “*Perinatal Tıp Dünya Organizasyon Kurulu*” tarafından değerlendirilmiş ve bazı değişiklikler

* Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Neonatoloji Uzmanı.
** Pediatri Profesörü.

yapıldıktan sonra 300'ün üzerinde bilimsel topluluk, mesleki kurul ve sivil toplum örgütünün görüş ve değişiklik önerilerine sunulmuştur. Barselona Deklarasyonu'nun esas amacı: toplumda görüş oluşturmak, toplumu uyardırma, sağlık alanında çalışanların dikkatini çekmek, hükümetler ve uluslararası enstitülerden etkin geribildirim almaktır. Bütün sponsor, işbirlikçi ve katılımcı organizasyonların onayları alınarak "*Barselona Deklarasyonu*" milletler üstü politik ve sağlık organizasyonlarına, dünyada tüm ülkelerin hükümetlerine, demokratik parlamentoların kanun yapıcılarına, amacı üreme sağlığına hizmet olan tüm özel ve toplumsal kuruluşlara sunulacaktır Amaç tüm bu kurumların Deklarasyon'da yer alan "*Anne ve Yenidoğan Hakları*"nın gerçekleşmesi için bir araya gelmesini, harekete geçmesini sağlamaktır. Bu dökümanın uluslararası sunumu, dünyanın her yerinden 3000'in üzerinde hekimin katılımıyla Barselona'da gerçekleşen 5. Dünya Perinatal Tıp Kongresi (23-27 Eylül 2001) bünyesinde gerçekleşmiştir. Bu Deklarasyon'a şimdiye kadar 200'ün üstünde bilimsel oluşum, topluluk, hükümet dışı ve insani organizasyonlar katılmıştır. Bu deklarasyonu (Declaration of Barcelona on the Rights of Mother and Newborn, World Congress of Perinatal Medicine, September 24, 2001 Barcelona) aşağıda sunuyoruz.

Anne Hakları Deklarasyonu

1. Annelik özgür bir seçim olmalıdır. Her kadın çocuk sahibi olmak için en iyi zamanlamaya,

sahip olmak istediği çocuk sayısına ve doğumlar arası bekleme süresine karar verme hakkına sahiptir. Her kadın için etkin doğum kontrol yöntemleri erişilebilir olmalıdır.

2. Bütün kadınlar üreme sağlığı, gebelik, doğum ve yenidoğan bakımı ile ilgili bilgi ve yeterli eğitim alma hakkına sahiptir. Sağlık hizmetleri ve çalışanları böyle bir eğitimin kadına ve eşine sağlanmasından ve prenatal bakımın ayrılmaz bir parçası olan hazırlık dönemine beraberce katılmaları için teşvik edilmelerinden sorumludur.

3. Bütün kadınlar dünyada her ülkede hükümetler tarafından garanti altına alınmış, gereksiz risklerin bertaraf edildiği ve doğru yardım alabildiği bir gebelik süreci geçirme hakkına sahiptir. Bütün kadınlar gebelik sırasında yeterli sağlık hizmeti ve koruyucu önlemleri hak eder. Gebelik sırasındaki sağlık hizmetlerinin kaliteli ve yeterli kaynaklara sahip olması gereklidir. Obstetrik bakım sınır tanımaz. Obstetrik bakım sırasında kültür ve inanç farkları dikkate alınmalıdır.

4. Bütün kadınlar, gebelik ve doğumda uygulanabilecek teknolojik gelişmeler ve girişimlerle ilgili yeterli bilgi alma ve varolan en güvenli uy-

gulamalara ulaşma hakkına sahiptir. Bütün gebe kadınlar prenatal tanı için uygulanabilecek girişimlerle ilgili bilgi alma hakkına sahiptir. Bu testlerin yaptırılma kararı önceden bilgilendirilerek özgürce alınmalıdır.

5. Bütün kadınlar gebelik sırasında yeterli beslenme hakkına sahiptir. Kadının beslenmesi, bebeğin sağlıklı beslenmesi ve annenin sağlığı için gerekli bütün besinleri sağlayacak şekilde olmalıdır.

6. Bütün çalışan kadınlar gebelik nedeniyle ve gebelik sırasında dışlanmama hakkına sahiptir. Çalışma hayatının varolması ve sürdürülmesi gebelik nedeniyle bir ayrımcılık durumu yaratmaksızın garanti altına alınmalıdır. Anne olma hakkı, hükümetlerin çalışmayı düzenleyen yasaları ile, maaşını etkilemeksizin ve işini kaybetme riski yaratmaksızın annelik izni ve doğum sonrası çalışma programına uyum sağlamasını garanti altına alacak şekilde koruma altına alınmalıdır. Anneler çalışma saatlerinde çocuklarını emzirme hakkına sahiptir.

7. Bütün kadınlar istemli olarak gebeliklerini sonlandırdıklarında ayrımcılığa, cezalandırılma ve sosyal reddedilmeye maruz kalmama hakkına sahiptir.

8. Annelik hakkı sosyal yapı ile sınırlandırılmamalıdır. Tek ebevyenli aileler de iki ebevyenli aileler kadar annelik hakkına sahiptir.

9. Her anne üreme ile ilgili kararlarda, baba ile sorumluluk paylaşma hakkına sahiptir. Babanın, annenin kararına saygı gösterme sorumluluğu vardır. Bütün kadınlar annelik ile ilgili eş tarafından baskı görmeme ve zorlanmama hakkına sahiptir. Bir çift için üreme kararı, kadın ve erkeğin arasında eşitlik ve eş sorumluluk ile alınması gereken bir karardır.

10. Bütün kadınlar emzirmenin yararları ile ilgili bilgilendirilme ve doğumdan hemen sonra emzirmeye başlamak için teşvik görme hakkına sahiptir. Ancak bütün kadınlar sosyal veya kültürel olarak ön yargı ile karşı karşıya kalmaksızın istediği süt verme şeklini özgürce seçme hakkına sahiptir.

11. Bütün kadınlar kendini ve fetusunu etkileyecek karar verme işlemine (tanı ve tedaviler) katılma hakkına sahiptir. Bütün kararlar önceden bilgilendirilmeyi takiben özgürce alınmalıdır.

12. Bir kurumda doğum yapan kadınların kendisi için kültürel önem taşıyan bebeği ve kendi için giyinme ve beslenme şekline, plasentanın kullanımı ve diğer girişimlere karar verme hakkı vardır. Bütün kadınlar hastanede yatış sürecinde, kendi ve bebeğinin sağlığının izin verdiği ölçüde bebekleriyle sürekli beraber olma hakkına sahiptir.

13. Toplumdan dışlanmaya neden olacak ilaç bağımlılığı, AIDS veya diğer tıbbi ve sosyal problemleri olan gebe kadınlar özel yardım program-

ları alma hakkına sahiptir. Göçmen olan gebe kadınlar ev sahibi ülkenin kadınlarıyla aynı koşullarda yardım alma hakkına sahiptir.

14. Bütün kadınlar gizlilik hakkına sahiptir. Sağlık çalışanlarının görevi kadınları güven duyma hakkına saygı göstermektir. Biz sağlık çalışanları, genel olarak toplumların ve kadınların üreme sağlığı ile ilgili haklarının sağlanmasındaki geri kalmaya neden olarak kaynak eksikliğini kabul etmemeliyiz.

Yenidoğan hakları deklarasyonu

1. İnsan hakları evrensel beyannamesi yaşamın bütün evrelerini kapsar. Bütün insanlar eşit haklar ve erdemle, özgür doğarlar.

2. Bir insan olarak yenidoğan'ın onuru üstün değerdedir. Yenidoğanlar "*Çocuk Hakları Anlaşması*" gereğince korunmalıdır.

3. Her yenidoğan yaşam hakkına sahiptir. Bu hakka dil, din, ırk, ekonomik durum, cinsiyet, doğum yeri ve diğer ayrımlar yapılmaksızın tüm insanlar ve hükümetler saygı göstermelidir. Devletler çocukların ayrımcılıktan korunması için gerekli önlemleri almalıdır.

4. Her yenidoğan yaşamının kültürel, politik veya dini nedenlerle riske atılmaması hakkına sahiptir. Hiç kimse kısa veya uzun dönemde yenidoğanın sağlığını riske atacak veya fiziksel bütünlüğünü etkileyecek her hangi bir hareketi uygulama hakkına sahip değildir. Hiçbir koşul altında verilen hiçbir hasar mazur görülemez.

5. Her yenidoğanın doğru kimlik, milliyet ve kurumsal güvence tesbitine hakkı vardır. Devlet bu hakkı, diğer yaşlardaki bireylere sağladığı ölçüde garanti altına almalıdır.

6. Her yenidoğan daha sonraki yaşamında kendisinin azami fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişimini sağlayacak sağlık, sosyal ve duygusal bakımı alma hakkına sahiptir. Toplumlar bu hakka saygı gösterilmesi için bütün gereklilikleri hazırlamak sorumluluğunu taşır. Ebeveynlerin veya vasinin müdahale ihtimali olmayan ve hekimin çocuğun haklarını korumaya zorlandığı acil durumlar dışında, yenidoğanın özgürlüğünü kısıtlayacak, hiçbir tıbbi girişim aile onayı alınmaksızın gerçekleştirilmelidir. Ekonomik veya sosyal sınıf gözetilmeksizin, ilgi eşitliği sağlanmalı ve her türlü ayrımcılık mutlak reddedilmelidir.

7. Her yenidoğan büyümesini garanti altına alacak doğru beslenme hakkına sahiptir. Annenin süt vermesi kolaylaştırılmalı ve desteklenmelidir. Anneye ait kişisel, fiziksel veya psikolojik nedenlerle anne sütü verilmesinin

mümkün olmadığı durumlarda doğru, yapay beslenme sağlanmalıdır.

8. Bütün yenidoğanlar doğru tıbbi bakım alma hakkına sahiptir. Çocuklar, tıbbi yaklaşım, rehabilitasyon ve koruyucu hizmet ve en yüksek düzeyde sağlığın sağlanması hakkına sahiptir. Devletler çocuğun sağlığında belirleyici olan geleneksel uygulamaların yok edilmesini hedefleyen tüm önlemleri almalıdır. Hükümetler hem doğum öncesi hem de doğum sonrasındaki dönemdeki sağlıkla ilgilenmelidir.

9. Yaşamla bağdaşmayacak şekilde anomalili bir fetus taşıyan gebe bir kadının, gebeliğini sürdürme veya eğer isterse kendi ülkesinin kanuni sınırları içinde gebeliğini sonlandırma hakkı vardır. Bu fetus doğduğu takdirde, yenidoğana gereksiz tıbbi müdahale uygulanmamalıdır.

10. Yaşama sınırını aşan derecede immatür olan yenidoğanın yaşatılması için girişimde bulunulmamalıdır. Bu durumlarda karar hakkı uygulanırken doğumun gerçekleştiği yerin coğrafi, sosyal ve ekonomik koşulları dikkate alınmalıdır. Nadir olgularda doğum gerçekleşmeden önce aileler bilgilendirilmeli ve karara katılımları sağlanmalıdır.

11. Her yenidoğanın ülkesinin sosyal koruma ve güvenlik hizmetlerinden faydalanma hakkı vardır. Bu hak sağlık alanında korunma ve bakımı olduğu kadar kanuni alanı da kapsar.

12. Yenidoğan ailesinden, onay olmaksızın ayrılamaz. Çocuk istismarına ait kanıtın bulunduğu ve yenidoğanın yaşamının risk altında olduğu koşullarda, çocuğun korunmasının garanti altına alınması adına uygun yasal veya idari önlemler, çocuğun ailesinden ayrılmasını gerektirse bile alınmalıdır. Bu kural yenidoğanın hastanede olduğu sırada da uygulanabilir.

13. Her yenidoğan, evlat edinilme durumunda, en azami garantiler ile evlat edinilme hakkına sahiptir. Evlat edinmenin olduğu devletlerde, çocuğun menfaatleri daima ön planda tutulmalı ve evlat edinmenin kabul edilebilmesi için tüm gerekli garantiler ve resmi mercilerden elde edilen tüm yetkiler güvence altına alınmalıdır. Hiçbir koşul altında organların satılması kabul edilemez.

14. Bütün yenidoğan ve gebe kadınların silahlı çatışmanın olduğu ülkelerde korunma altına alınma hakkı vardır. Bu koşullarda annenin emzirmesi teşvik ve koruma altına alınmalıdır.

Her yenidoğan, fiziksel ve zihinsel olgunlaşmasının tamamlanmamış olması nedeniyle kendisi talep edemese de belirli haklara sahip bir bireydir. Bu haklar topluma, ülkelerin kanun yapan ve yürüten kurumlarını zorlayan bir seri sorumluluklar ve zorunlulukları yükler.